

Advies van het Europees Economisch en Sociaal Comité over Bestrijding van klimaatverandering — de rol van het maatschappelijk middenveld

(2006/C 318/17)

Het Europees Economisch en Sociaal Comité heeft op 19 januari 2006 besloten overeenkomstig artikel 29, lid 2, van zijn reglement van orde een op te stellen over *Bestrijding van klimaatverandering — de rol van het maatschappelijk middenveld*.

De gespecialiseerde afdeling Landbouw, plattelandontwikkeling en milieu, die met de voorbereidende werkzaamheden was belast, heeft haar advies op 11 juli 2006 goedgekeurd. Rapporteur was de heer Ehnmark.

Het Comité heeft tijdens zijn op 13 en 14 september 2006 gehouden 429e zitting (vergadering van 14 september) het volgende advies uitgebracht, dat met 59 stemmen vóór en 1 stem tegen, bij 2 onthoudingen, is goedgekeurd:

A. Conclusies

A.1. Klimaatverandering is een proces dat niet kan worden gestopt, in ieder geval niet in de komende 15 à 20 jaar. Wat dat betreft moeten we er mee zien te leren leven, het effect ervan proberen te temperen, en ons aanpassen.

A.2. Momenteel wordt bij de bestrijding van klimaatverandering veel te veel aandacht besteed aan macro-ontwikkelingen en de verre toekomst. Er moet een discussie komen over de manier waarop klimaatverandering burgers in hun dagelijks leven treft en zal treffen. Het onderwerp klimaatverandering begrijpelijker en concreter worden gemaakt.

A.3. Voor de sociale partners en het maatschappelijk middenveld is een cruciale rol weggelegd om de bevolking uit te leggen wat klimaatverandering inhoudt en om op lokaal niveau een discussie aan te wakkeren over hoe men daar via concrete maatregelen op klimaatverandering kan reageren.

A.4. Grote delen van de samenleving zullen door klimaatverandering worden getroffen, zoals het EESC al aan de hand van een aantal voorbeelden heeft laten zien. De belangrijkste conclusie is dat gemeenten in de EU samen met de sociale partners en het maatschappelijk middenveld wat de voorbereidingen op de gevolgen van klimaatverandering betreft meer verantwoordelijkheid moet nemen.

A.5. Het EESC stelt voor dat het maatschappelijk middenveld en de sociale partners gezamenlijk in de hele EU een maatschappelijke dialoog opstarten over de invloed van klimaatverandering op het dagelijks leven. De dialoog moet vooral de kennis over het onderwerp vergroten en ervoor zorgen dat alvast voorbereidingen worden getroffen voor de komende 15 à 20 jaar, als de klimaatverandering alleen maar erger wordt, los van wat de mens nu kan doen.

A.6. Elke lidstaat zou voor de coördinatie van maatregelen tegen klimaatverandering een orgaan moeten aanwijzen of oprichten dat zorgt voor informatie en een goede coördinatie

tussen gemeenten, regio's en het nationale niveau bij de bestrijding van klimaatverandering.

A.7. Helaas klinkt in discussies over klimaatverandering vaak de indruk door dat dit een „ver van mijn bed“-onderwerp is. Klimaatverandering is echter allang niet meer iets dat voornamelijk of uitsluitend in de verre toekomst speelt.

Klimaatverandering treft ons hier en nu.

1. Inleiding

1.1 Dat klimaatverandering een feit is, wordt wijd en zijd erkend, maar over de aard en de gevolgen van klimaatverandering bestaat minder overeenstemming. Eén oorzaak hiervan is het gebrek aan onderzoek en scenario's. Een andere oorzaak is de aard van klimaatverandering: een sluipend proces met steeds vaker dramatische gebeurtenissen. Ten derde zien de mensen klimaatverandering vaak als iets anderen en niet henzelf aangaat. Ten vierde gaat de aandacht vooral uit naar grootschalige ontwikkelingen en scenario's die in de verre toekomst spelen, waardoor de concretere consequenties voor het dagelijks leven op de achtergrond raken.

1.2 Neem de smeltende poolkappen: in de afgelopen maanden hebben de massamedia gefascineerd bericht over berekeningen van het Europees Milieuagentschap waaruit zou blijken dat de zeespiegel wel 13 meter zou kunnen gaan stijgen. Een ander voorbeeld is de golfstroom: als het mechanisme achter de warme golfstroom verstoord raakt, zouden de temperaturen in Noord-Europa sterk kunnen dalen. Deze berichten zijn weliswaar belangrijk en interessant, maar ze zetten de mensen niet aan tot directere en concretere reacties op klimaatverandering.

1.3 Er dient echter wel op gewezen te worden dat de klimaatveranderingen die we nu waarnemen en proberen aan te pakken slechts het begin van een lang proces zijn. In de komende 15 à 20 jaar wordt de situatie er niet beter op, om de eenvoudige reden dat de mens zoveel schadelijke stoffen heeft

geproduceerd — en nog steeds produceert. Wij moeten ons daarom voorbereiden en instellen op klimaatverandering. Wat er echter over meer dan 15 of 20 jaar zal gebeuren is ook de verantwoordelijkheid van de huidige generaties: door nu krachtig op te treden kan de klimaatverandering in de verre toekomst meevallen. De discussies binnen de United Nations Framework Convention on Climate Change en in het kader van het Kioto-protocol bieden een niet te missen kans om na 2012 maatregelen uit te voeren. Wordt deze kans niet gegrepen, dan gaat het klimaat verder achteruit en zijn er nog krachtiger maatregelen nodig om het tij te keren. Het wekt geen verbazing dat steeds meer regeringen klimaatverandering zeer hoog op hun agenda hebben staan, al wil dit nog niet zeggen dat zij ook echt in actie zullen komen.

1.4 De discussie over klimaatverandering is vooral een zaak van regeringen en wetenschappers. Milieu-ngo's leveren ondanks magere budgetten uitstekend werk. De bijdrage van grote organisaties als vakbonden en werkgeversorganisaties valt nogal tegen. Het maatschappelijk middenveld zou een vooraanstaande rol moeten spelen, maar lijkt hier enigszins voor terug te schrikken.

1.5 Ook de sociale partners en het hele maatschappelijk middenveld moeten betrokken worden bij de voorbereidingen op klimaatveranderingen en een bijdrage aan de discussie leveren. Klimaatverandering heeft een stadium bereikt waarin verzachtende maatregelen en aanpassingen iedereen in het dagelijks leven aangaan. Klimaatverandering is allang niet meer iets dat voornamelijk of uitsluitend in de verre toekomst speelt. Klimaatverandering treft ons hier en nu. Het is daarom van enorm belang dat de sociale partners en het maatschappelijk middenveld een bijdrage gaan leveren aan de discussie over en de voorbereidingen op klimaatverandering.

1.6 In de huidige discussie over klimaatverandering moet veel meer ruimte komen voor het microperspectief van burgers en decentrale overheden. Nagegaan moet worden hoe burgers de gevolgen van de huidige klimaatverandering kunnen helpen temperen, bijvoorbeeld door (energie)kosten te besparen, verzekeringen af te sluiten of een verantwoord consumentengedrag tentoon te spreiden.

1.7 Dit advies is vooral bedoeld om na te gaan welke bijdrage de sociale partners en het maatschappelijk middenveld in dit verband kunnen leveren aan het analyseren, plannen en nemen van maatregelen. Het betreft hier met name sociaal-economische maatregelen om de gevolgen van klimaatverandering via een concrete, in het teken van de cohesie staande bottom-up-aanpak te verzachten.

1.8 De aandacht gaat vooral uit naar de komende 15 à 20 jaar omdat het klimaat in deze periode zal blijven veranderen door wat we in het verleden al hebben gedaan. We moeten ons

nu instellen op de eerste effecten van het proces en ons tegelijkertijd voorbereiden op de toekomstige gevolgen.

1.9 Vaak wordt erop gewezen dat de informatie over klimaatverandering zo overweldigend is, dat die nauwelijks te verwerken is door burgers die zich afvragen hoe klimaatverandering hun dagelijks leven zal beïnvloeden. De enorme hoeveelheid informatie over klimaatverandering levert een communicatieprobleem op. Om dat probleem op te lossen is politiek leiderschap nodig, want sommige onvermijdelijke maatregelen zullen niet altijd even aangename gevolgen hebben voor het dagelijks leven.

1.10 Nu al is een aantal belangrijke onderzoeken aan de gang. Van groot belang is het Europees Programma inzake klimaatverandering, dat inmiddels de tweede fase is ingegaan. Een aantal werkgroepen houdt zich bezig met onderwerpen als emissiehandel, energievoorziening en -vraag, vervoer, industrie, landbouw en bosbouw. Bij het tweede programma, dat in oktober 2005 door de Commissie gelanceerd is, horen nieuwe werkgroepen die zich richten op aanpassingen, het afvangen van CO₂ en de opslag hiervan in diepere aardlagen, de luchtvaart en een geïntegreerde aanpak van de CO₂-uitstoot van lichte voertuigen. Diverse groepen beoordelen de uitvoering van eerdere maatregelen. Al met al leveren beide programma's een schat aan analyses en informatie op. Bovendien hebben ze de basis gelegd voor een aantal besluiten van de Raad.

1.11 Moet het Programma inzake klimaatverandering verder worden uitgebreid? Het antwoord is ja: de behoefte is groot aan meer concrete informatie en vooral aan meer voorbeelden van succesvolle initiatieven. Bovendien is voor de aanpak van klimaatverandering de actieve inbreng van de betrokken partijen en in laatste instantie ook van de bevolking een noodzaak. De Commissie heeft dit goed begrepen en een grote voorlichtingscampagne op touw gezet, wat een goede zaak is. Nu zijn er echter ter coördinatie van de maatregelen op EU-niveau aanvullende maatregelen nodig waarbij alle lidstaten en ook decentrale overheden worden betrokken en waarbij — wat het belangrijkste is — de bevolking bewust wordt gemaakt van de problemen.

2. De reikwijdte van de klimaatverandering

2.1 Een aantal sectoren van de moderne samenleving zal zwaar getroffen worden door de klimaatverandering. Het gaat hierbij niet alleen om extreme weersomstandigheden (met bijvoorbeeld overstromingen als gevolg), maar onder meer ook om bosbranden, schade aan infrastructuur, herstructureringen in de landbouw, vermindering van de luchtkwaliteit in met name grootstedelijke gebieden, problemen met de energievoorziening, gerantsoeneerd watergebruik en de gevolgen voor — met name de verwerkende — industrie, ruimtelijke ordening alsmede nieuwe methoden voor energiebesparing in gebouwen.

2.2 Slechts tot op zekere hoogte wint het besef terrein dat zo'n groot aantal essentiële sectoren de gevolgen van de klimaatverandering zal ondervinden. Maar heel langzaam komt er publieke steun voor de noodzakelijke maatregelen.

2.3 Specifieke maatregelen ter bestrijding van klimaatverandering zullen vaak duidelijke en soms onplezierige gevolgen hebben voor het dagelijks leven van de bevolking.

2.4 Wat dit betreft is er een duidelijke parallel met de discussie over de EU-strategie voor duurzame ontwikkeling. Al van meet af aan was duidelijk dat het publiek er geen notie van heeft wat er werkelijk allemaal nodig is om de kans op een duurzame ontwikkeling in Europa en in de rest van de wereld te vergroten. De maatregelen die nodig zijn op het gebied van duurzame ontwikkeling zullen volgens sommigen de werking van onze samenleving radicaal beïnvloeden ⁽¹⁾.

2.5 De bestrijding van klimaatverandering is uiteraard een onlosmakelijk onderdeel van het duurzame-ontwikkelingsbeleid en moet evenals dit beleid concreet en nuchter zijn.

2.6 De Lissabonstrategie wordt wel eens gekenschetst als een strategie die het mogelijk maakt om een tienjarige aanloopfase van de nagestreefde duurzame ontwikkeling te doorlopen. Deze strategie heeft vooral betrekking op de sociaal-economische en milieupijlers, maar is van meet af aan ook zeer ambitieus geweest op het gebied van milieu, klimaatverandering en duurzame ontwikkeling in het algemeen, iets wat vaak wordt vergeten. De bestrijding van klimaatverandering kan dan ook niet als een volledig geïsoleerd onderwerp worden behandeld, maar is een belangrijk onderdeel van een veel breder pakket aan maatregelen.

2.7 In verband met de Lissabonstrategie wordt er vaak op gewezen dat de lidstaten niet genoeg prioriteit hebben gegeven aan overeengekomen maatregelen en investeringen. De impact van de Lissabonstrategie op de bevolking mag dan niet zo direct en tastbaar zijn, de impact van klimaatverandering — natuurrampen bijvoorbeeld — is dat in veel gevallen zeker wél. Burgers moeten zich hierop voorbereiden.

2.8 Klimaatverandering wordt vaak alleen in verband gebracht met financiële verliezen, maar behelst veel meer. De vele maatschappelijke implicaties dienen ook alle mogelijke aandacht te krijgen. Niet alleen kunnen mensen hun huis of werkplek kwijtraken, zij kunnen ook geconfronteerd worden met hogere prijzen voor energie, recreatie en vakanties. Verder kunnen zij ertoe aangezet worden om hun consumentengedrag te veranderen. En ten slotte is er het gevaar dat aanpassingen aan klimaatveranderingen het sociaal-economische evenwicht

niet ten goed zullen komen — burgers in afgelegen regio's of met lage inkomens zouden er wel eens de dupe van kunnen worden.

2.9 Bij de bestrijding van klimaatverandering is sociale samenhang van groot belang. Bij een intensief gebruik van economische instrumenten om burgers over te halen moet wel gekeken worden naar eventuele negatieve sociale effecten. Dit geldt ook voor andere instrumenten. Hieruit blijkt wel hoe belangrijk het is dat het maatschappelijk middenveld wordt betrokken bij de bestrijding van klimaatverandering.

2.10 De gevolgen van klimaatverandering voor het arbeidsleven moeten verder worden geanalyseerd. Het gaat hierbij niet alleen om de overschakeling op energiezuinige productiemethoden die minder grondstoffen vergen, maar ook om de verplaatsing van productie-eenheden naar een omgeving waar goedkope duurzame energie voorhanden is. Voor werknemers betekent deze overschakeling ook dat zij hun kennis voortdurend moeten bijspijkeren. Vooral op EU-niveau zou in het kader van de sociale dialoog de aandacht moeten uitgaan naar de maatschappelijke gevolgen van klimaatverandering, en dan met name de gevolgen voor het arbeidsleven. Op EU-niveau dienen de sociale partners voorrang te geven aan de bestrijding van klimaatverandering. In dit verband zij erop gewezen dat het verzachten van de klimaatverandering niet per se hoeft te leiden tot werkloosheid. Integendeel, de gevolgen van klimaatverandering kunnen bijdragen tot het creëren van werkgelegenheid (zie paragraaf 2.13).

2.11 Consumenten zullen al snel merken hoe de klimaatverandering hun koopgedrag onvermijdelijk beïnvloedt, of het nu gaat om levensmiddelen, vervoer, huisvesting of vakanties. Maar consumenten kunnen de gevolgen van klimaatverandering ook verzachten en de aanzet geven voor langetermijnmaatregelen. Duurzame productiemethoden kunnen het best worden afgedwongen als consumenten door middel van hun koopgedrag een krachtig signaal afgeven. Het is zaak te onderkennen dat zij een cruciale rol spelen of kunnen spelen bij het temperen van het effect van klimaatverandering op de burger.

2.12 Klimaatverandering is een mondiale aangelegenheid; bepaalde praktijken in het ene land kunnen leiden tot extreme weersomstandigheden in het andere land waarbij grote aantallen mensen omkomen en tal van huizen verwoest worden. Tropische ziekten kunnen overslaan naar andere gebieden en zo de problemen verergeren. Klimaatverandering stelt de solidariteit tussen landen en tussen mensen op de proef. De industrielanden moeten hun mogelijkheden om hulp te bieden uitbreiden. Met name in ontwikkelingslanden zijn het meestal de armen die het bij klimaatveranderingen het zwaarst te verduren krijgen. De wereldwijde sociale consequenties van klimaatverandering zijn van cruciaal belang; hier kan veel worden bijgedragen aan de oplossing van problemen die anders gemakkelijk zouden kunnen voortwoekeren.

⁽¹⁾ zie de uitspraak van de heer Rocard tijdens het stakeholder forum van het EESC in april 2001

2.13 Over klimaatverandering wordt meestal gesproken in termen van gevaren en zwakke punten. De maatregelen om de gevolgen van klimaatverandering te verzachten bieden echter ook kansen. Met de snel groeiende behoefte aan energiezuinige productie- en vervoersmethoden is een groot nieuw terrein ontsloten voor onderzoek, de ontwikkeling van nieuwe technologieën en de marketing van nieuwe producten. De EU zou vooral langs deze weg het probleem van klimaatverandering moeten aanpakken. In het initiatief van de Commissie voor een geïntegreerd industriebeleid zouden de ondersteuning en coördinatie van de ontwikkeling van milieuvriendelijke technologieën topprioriteit moeten krijgen. Voor het midden- en kleinbedrijf is hier eveneens een uiterst belangrijke rol weggelegd.

2.14 De aanpak van klimaatverandering kan onvoorziene gevolgen hebben. Bijvoorbeeld: in sommige landen is de productie van ethanol uit landbouwgewassen een succes aan te worden. Bepaalde gewassen zoals graan worden hierdoor steeds meer in verband gebracht met ethanol. Dezelfde gewassen zijn echter tegelijkertijd van eminent belang voor de voedselhulp aan door hongersnood getroffen gebieden in ontwikkelingslanden. Kortom, eenzijdige oplossingen zijn uit den boze.

2.15 De omvang van het probleem blijkt goed uit dit citaat: „Wetenschappers zeggen dat wij moeten streven naar een beperking van de toekomstige wereldwijde gemiddelde temperatuurstijging tot 2°C boven het pre-industriële niveau, willen wij de schade kunnen beperken. Dat streefcijfer van 2°C houdt in dat er zowel beleidsmaatregelen nodig zijn om de klimaatverandering te beperken als om ons aan de gevolgen ervan aan te passen. Ondanks de tenuitvoerlegging van de maatregelen die nu reeds zijn afgesproken, laat het zich aanzien dat de mondiale emissies de komende twee decennia nog zullen toenemen; wereldwijd is echter tegen 2050 een vermindering van de uitstoot met tenminste 15 % ten opzichte van het niveau van 1990 vereist, en dat zal grote inspanningen vergen” (mededeling van de Commissie „Naar de zege in de strijd tegen de wereldwijde klimaatverandering (2)”). Het laatste gedeelte van dit citaat is een groot understatement, maar er blijkt wel uit hoe belangrijk het is om de maatregelen samen met de bevolking op lokaal en regionaal niveau te verankeren.

3. Inbreng van het maatschappelijk middenveld in tien sectoren

3.1 Planning op stedelijk en wijkniveau is een sector waar in de strijd tegen klimaatverandering en wat energiebesparing betreft veel winst valt te halen. Goede ruimtelijk ordening omvat milieuvriendelijke oplossingen voor huisvesting en vervoer. Uit onderzoek komt naar voren dat de precieze locatie van een gebouw in het landschap of in een wijk de energiehuishouding zeer ten goede kan komen (3). Architecten moeten aandacht

besteden aan zonne-energie en isolatie. Dit is natuurlijk ook van belang voor het tot stand brengen van gebruikersvriendelijke en uit sociaal oogpunt goed functionerende dorpen, voorsteden en grootstedelijke gebieden. De sociale partners en het maatschappelijk middenveld dienen absoluut in een vroeg stadium bij de ruimtelijke ordening van steden en gemeenten te worden betrokken.

3.1.1 Gezien het toenemende tempo van de klimaatverandering doet de Commissie er goed aan om samen met decentrale overheden en andere betrokken partijen richtsnoeren voor stadsplanning uit te werken. Zij zou ook in de vorm van een soort checklist elementair informatiemateriaal moeten samenstellen en richtsnoeren op basis van succesvolle oplossingen moeten formuleren.

3.2 De bestrijding van klimaatverandering zal vooral inhouden dat bestaande en nieuwe gebouwen beter geïsoleerd worden en er allerlei energiebesparende technieken en materialen worden gebruikt. Vooral met het oog op isolatie zijn meer initiatieven nodig op het gebied van bouw materiaal. Niet alleen moeten verwarmingssystemen efficiënter worden, huizen moeten ook beter geïsoleerd worden tegen zowel hoge als lage buitentemperaturen. De ervaringen die een aantal jaren geleden tijdens een hete zomer zijn opgedaan moeten niet worden vergeten. Met fiscale regelingen zouden huiseigenaren ertoe kunnen worden aangezet om hun huizen en appartementen beter te isoleren. Voor huizen en appartementen zouden certificaten met informatie over de energieprestaties moeten worden ingevoerd, zodat consumenten een idee krijgen hoe duur het is om daar te wonen.

3.3 Het vervoer over de weg neemt snel toe in de EU. Voor het spoor is het moeilijk om op te bieden tegen het wegvervoer, dat voor het afleveren van goederen aan huis sterk in het voordeel is. Deze ontwikkeling brengt meer CO₂-emissies en hogere brandstofprijzen met zich mee en is als zodanig bepaald niet duurzaam. De groei van het BBP en de toename van het wegvervoer moeten van elkaar losgekoppeld worden wil de bestrijding van klimaatverandering lukken. Hoe dit precies dient te gebeuren staat nog ter discussie. Snel goederenvervoer over het spoor zou de logische oplossing zijn, helemaal in de uitgebreide EU. Meer goederenvervoer per spoor vergt enorme investeringen. Tot op zekere hoogte kan het goederentransport per spoor via prijsregelingen worden gestimuleerd. Voor consumenten is een snelle en efficiënte distributie van voedingsmiddelen van essentieel belang. Voor het bedrijfsleven is een probleemloze, efficiënte en tijdige levering van groot belang. Aan de andere kant veroorzaken files veel vervuiling. Ouderwetse vrachtwagens maken de zaak er niet beter op. Kortom, er is geen simpele oplossing. Er is daarom behoefte aan een breed opgezette strategie met onder meer maatregelen om het railvervoer te stimuleren en maatregelen om bijvoorbeeld efficiënte, milieuvriendelijke vrachtwagenmotoren te ontwikkelen die op alternatieve brandstoffen kunnen rijden. Het is belangrijk dat consumenten leren wat de werkelijke transportkosten van een bepaald product zijn.

(2) COM(2005) 35 final, blz. 8

(3) bijvoorbeeld het nieuwbouwproject in Freiburg

3.4 De reis- en recreatiesector zal te maken krijgen met stijgende energieprijzen, met alle gevolgen van dien voor het weg- en luchtvervoer. De benzineprijs is de afgelopen jaren zo scherp gestegen dat mensen omzien naar andere oplossingen. De snel groeiende belangstelling voor kleinere, zuinigere auto's is wat dit betreft veelbelovend. In de strijd tegen van klimaatverandering levert dit alleen maar winnaars op: kleinere, minder vervuilende auto's en een enorme potentiële markt voor zulke auto's en zulke oplossingen. In sommige landen blijkt dat belastingprikkelers voor het gebruik van alternatieve brandstoffen ook veelbelovende resultaten opleveren.

3.5 De omvang van het woon-werkverkeer uit en naar stedelijke gebieden verdient in dit verband bijzondere aandacht. Gezien de snelle groei van grootstedelijke gebieden zowel in als buiten de EU dient dringend uitgezien te worden naar een alternatieve aanpak van het woon-werkverkeer en het goederentransport. Experimenten waarbij automobilisten die naar de binnenstad willen tol moeten betalen zijn overwegend succesvol verlopen, mits er tegelijkertijd zwaar werd geïnvesteerd in snel en comfortabel openbaar vervoer. Maatregelen tegen autogebruik zonder een vergelijkbaar alternatief te bieden leiden alleen maar tot protest onder de bevolking. De mensen zullen het recht om hun auto te gebruiken opeisen als alternatieven niet geschikt blijken te zijn. Voor het maatschappelijk middenveld is hierbij ook een cruciale rol weggelegd.

3.6 Bovengenoemde taken moeten ook in een breder verband worden gezien: hoe kan de EU het gebruik van fossiele brandstoffen binnen haar grenzen omlaag brengen? Dat zij nieuwe oplossingen moet zoeken is eens te meer gebleken tijdens de winter van 2005/2006, toen de aanvoer van fossiele brandstoffen verre van zeker bleek te zijn. Sommige komen met ambitieuze programma's om het gebruik van fossiele brandstoffen drastisch te verminderen. Tegelijkertijd zetten zij in op duurzame alternatieven en proberen ze met een nieuw beleid energie-efficiëntie te stimuleren. In sommige landen, zoals Zweden, laat de regering uitzoeken hoe de invoer van fossiele brandstoffen drastisch kan worden verminderd. De Commissie zou overleg moeten gaan voeren met de betrokken partijen en met de regeringen van de lidstaten over nieuwe maatregelen om de invoer en het gebruik van fossiele brandstoffen door de EU drastisch omlaag te brengen. Aan het eind van dit decennium zouden alle lidstaten initiatieven moeten hebben lopen om erachter te komen hoe de invoer van fossiele brandstoffen fors kan worden beperkt. Dat zou de uitvoering van het Kioto-programma en de bestrijding van klimaatverandering op de lange termijn zeer ten goede komen. Het zou in technologisch en industrieel opzicht ook een geweldige kans voor de EU betekenen. Het maatschappelijk middenveld zou veel baat hebben bij dergelijke maatregelen.

3.7 Klimaatverandering zal de energieprijzen beïnvloeden, en die hebben op hun beurt weer een rechtstreeks effect op de

prijzen van landbouwproducten en dus van levensmiddelen. In het zuiden van de EU zijn in het kader van de GLB-solidariteit speciale maatregelen nodig tegen woestijnvorming. Uitgaande van nationale rapporten en analyses zou de Commissie onderzoek moeten doen naar de gevolgen van klimaatverandering voor de landbouw in de EU. Belangrijk in dit verband is onderzoek om het gebruik van inputs in de landbouw te reduceren en alternatieven voor oliederivaten te ontwikkelen (grondstoffen uit de landbouw). De rol van de landbouw bij het diversifiëren van de energievoorziening zou wel eens aan belang kunnen winnen. Verder moeten landbouwers worden aangemoedigd om voor hun eigen energie te zorgen.

3.8 Wat de industrie betreft moeten er eveneens nu alvast plannen worden ontwikkeld en aanpassingen worden doorgevoerd, en niet alleen in laaggelegen gebieden waar overstromingen een groot probleem kunnen of zullen zijn. De industrie kan niet zonder een soepel en efficiënt goederenvervoer, maar de aanvoer van grondstoffen zou door de klimaatverandering problemen kunnen gaan opleveren. De levering van energie tegen redelijke prijzen is van essentieel belang. De klimaatverandering biedt het bedrijfsleven ook nieuwe kansen: er zal een immense mondiale markt voor energiebesparende technologieën ontstaan. Voor bedrijven die de mogelijkheid hebben om in de ontwikkeling van zulke technologieën te investeren ziet de toekomst er rooskleurig uit.

3.9 Ook wat de werkplek betreft moet nu alvast aan de nodige aanpassingen worden gedacht. Met de komst van meer energiebesparende technologieën voor onder meer de productie van goederen zullen werknemers hun kennis en kunde op een hoger plan moeten brengen. Bepaalde nieuwe technologieën, bijvoorbeeld nanotechnologie, zullen een zware druk leggen op werknemers. Problemen in verband met de werkplek worden versterkt door stijgende energieprijzen. De belangstelling voor telewerken zal toenemen; daarvoor zijn wel betere IC-technieken nodig, inclusief breedbandaansluitingen.

3.10 Ook rampenmanagement is belangrijk tegen de achtergrond van klimaatverandering. Door het weer veroorzaakte rampen komen steeds vaker voor en hebben ook steeds grotere gevolgen. Er zou een EU-orgaan moeten worden opgericht dat bij rampen snel in actie kan komen. Sommige lidstaten beschikken al over zulke organen. De overige lidstaten zouden dit voorbeeld moeten volgen, waarbij een zekere mate van coördinatie en samenwerking geboden is. Op deze manier zou de EU in staat zijn om de slachtoffers van door het weer veroorzaakte rampen niet alleen in de EU, maar ook daarbuiten hulp te bieden.

3.11 Rampen als gevolg van extreme weersomstandigheden trekken een zware wissel op de financiële bijstand van met name verzekeringsmaatschappijen. De frequentie van zulke rampen zal de verzekeringssector nog zwaarder belasten, met

alle gevolgen vandien voor de individuele burger. Om het voortbestaan van een goed werkend verzekeringsstelsel te waarborgen zou de Commissie een en ander daarom nader moeten onderzoeken.

4. Aanpassen en opvangen van gevolgen — maar hoe en door wie?

4.1 Het is een enorme opgave om het publiek duidelijk te maken wat klimaatverandering precies inhoudt en wat de gevolgen hiervan zijn. Dit moet wel op een evenwichtige en pragmatische manier gebeuren. Het is niet zozeer de bedoeling om de bevolking schrik aan te jagen, als wel om de aandacht te vestigen op de concrete maatregelen die nodig zijn om alle burgers een duurzame levenskwaliteit te bieden.

4.2 In alle lidstaten zouden contact-, informatie- en coördinatiebureaus moeten worden opgericht die adviezen kunnen verstrekken en kunnen onderzoeken hoe men zich moet aanpassen aan klimaatverandering en hoe de gevolgen hiervan moeten worden opgevangen. Ook zouden deze bureaus ervaringen moeten uitwisselen met hun tegenhangers in de andere lidstaten, en het maatschappelijk middenveld en gemeenten van informatie moeten voorzien. Van groot belang zullen hun contacten zijn met lokale gemeenschappen, sociale partners, het maatschappelijk middenveld, de industrie en het bedrijfsleven.

4.3 Er zou een EU-brede dialoog moeten worden opgestart om na te gaan hoe een verdere achteruitgang van het klimaat kan worden bestreden en om aanpassingen aan de nu al plaats grijpende veranderingen voor te bereiden. De EU-instellingen zouden deze dialoog moeten steunen, maar de verantwoordelijkheid voor concrete werkzaamheden zou bij gemeenten, onderwijsinstellingen, vakbonden en werkgeversorganisaties, landbouworganisaties en consumentenorganisaties moeten liggen. Het EESC is bereid om actief aan de dialoog deel te nemen en daarbij de uitwisseling van ideeën en beoordelingen te coördineren.

4.4 Het EESC is zeer te spreken over de grootschalige voorlichtingscampagne over klimaatverandering van de Commissie. Deze campagne zal de kennis onder de bevolking over klimaatverandering zeer ten goede komen. Met zijn voorstel voor een dialoog over klimaatverandering heeft het EESC lokale gemeenschappen, regio's, lidstaten en vooral de sociale partners en het maatschappelijk middenveld op het oog. Beide programma's zouden elkaar goed kunnen aanvullen.

4.5 Als essentieel onderdeel van de dialoog zou informatie moeten worden uitgewisseld over succesvolle maatregelen, bijvoorbeeld van landen die proberen actieplannen op te stellen waarmee ze minder afhankelijk van fossiele brandstoffen willen worden. Of maatregelen van steden (Londen en Stockholm zijn slechts twee van de vele voorbeelden) om ervoor te zorgen dat

voor het woon-werkverkeer naar het centrum minder gebruik van de auto wordt gemaakt.

4.6 De dialoog zou in de winter van 2006/2007 van start moeten gaan, geen definitieve deadline moeten krijgen en nauw moeten samenhangen met de communicatie over duurzame ontwikkeling. Door aandacht te besteden aan klimaatverandering kan het belang van duurzame ontwikkeling uiteraard veel concreter over het voetlicht worden gebracht.

4.7 Zonder de duidelijke en voortdurende inbreng van lokale en regionale actoren is er geen dialoog met de burger over klimaatverandering mogelijk. Voor planning en uitwisseling van succesvolle maatregelen dient geld te worden vrijgemaakt. Er is uiteraard enige tijd nodig om in gemeenschappen, het maatschappelijk middenveld en bij de sociale partners de nodige capaciteit op te bouwen.

4.8 In 2012 wil de VN de lijn van de in 1992 in Rio de Janeiro en in 2002 in Johannesburg gehouden conferenties over duurzame ontwikkeling doortrekken. Deze keer zou de aandacht met name moeten uitgaan naar klimaatverandering en de mondiale gevolgen hiervan. Dankzij de samenwerking van het EESC met de ILO en de Economische en Sociale Raad van de VN wordt gezamenlijk onderzoek naar de wereldwijde gevolgen van klimaatverandering mogelijk. Deze samenwerking zal ook duidelijk helpen maken hoe de sociale partners en het maatschappelijk middenveld een actieve rol kunnen spelen bij de bestrijding van klimaatverandering.

5. Instrumenten voor voorlichting en ondersteuning

5.1 Het publiek voorlichten over klimaatverandering en de gevolgen hiervan zou in de eerste plaats de verantwoordelijkheid van gemeenten, regio's en de lidstaten moeten zijn, terwijl de EU voor ondersteuning zorgt en initiatieven neemt. Er moet gestreefd worden naar een bottom-up-aanpak, waarbij de burgers hun favoriete oplossingen naar voren kunnen brengen en er geen pasklare antwoorden worden gegeven.

5.2 In het maatschappelijk middenveld zijn consumentenorganisaties van eminent belang voor het mobiliseren en tot actie aanzetten van consumenten. Consumenten kunnen door de goederen en diensten die zij kopen aanzienlijke druk op de markt uitoefenen. Dit is een grote uitdaging voor de Europese consument.

5.3 Het is een speciale verantwoordelijkheid van de sociale partners om het effect van de klimaatverandering op het arbeidsleven te analyseren en strategieën voor te stellen waarmee het mogelijk is deze gevolgen te verzachten en aanpassingen door te voeren. De sociale dimensie van de bestrijding van klimaatverandering is een essentieel deel van het geheel.

5.4 De strijd tegen klimaatverandering kan zonder de actieve steun en samenwerking van de industrie en het bedrijfsleven geen succes worden. Voor de industrie is een cruciale rol weggelegd: zij zou in de planning, de productie, de marketing en bij evaluaties structureel oog moeten hebben voor het effect op het klimaat. Bedrijven zouden er baat bij kunnen hebben als zij in hun jaarverslag meer plaats inruimen voor hun maatregelen tegen klimaatverandering. Dergelijke maatregelen zouden uit marketingoogpunt succesvol kunnen zijn.

5.5 In discussies over de gevolgen van de klimaatverandering maken tal van waarnemers zich sterk voor diverse fiscale of andere financiële maatregelen. Dergelijke maatregelen kunnen inderdaad zeer duidelijke resultaten opleveren, maar enige voorzichtigheid is wel geboden. Heffingen op autobrandstof hebben in sociaal opzicht een negatieve uitwerking op inwoners van dunbevolkte gebieden. Tolheffing op auto's op weg naar het stadscentrum komt de algehele verkeerssituatie ten goede, maar moet wel gepaard gaan met extra investeringen in het openbaar vervoer. Anders is een nieuwe verstoring van het sociaal-economische evenwicht het gevolg: wie het zich kan veroorloven blijft autorijden, terwijl de rest op het al dan niet efficiënt werkende openbaar vervoer is aangewezen.

5.6 Een ander voorlichtingsinstrument zou een milieubeheerprogramma kunnen zijn in de trant van het Eco-Management and Audit Scheme (EMAS), een vrijwillig, in de verordening van de Raad 761/01 opgenomen programma dat bedoeld is om organisaties te belonen die meer doen dan wettelijk noodzakelijk is en hun milieuprestaties voortdurend verbeteren.

5.7 Aan de hand van EMAS krijgen organisaties en instellingen een concreet beeld van de milieu-effecten van hun activiteiten — bijvoorbeeld het gebruik van energie en materialen, het reizen per auto, trein of vliegtuig — en kunnen ze deze reduceren. Het EESC zou kunnen overwegen om EMAS in te voeren en dan met name kunnen berekenen welke hoeveelheid schadelijke gassen door het reizen van en naar vergaderingen wordt uitgestoten. Op grond daarvan kan het dan besluiten om compenserende maatregelen te nemen (zie de bijlage met een aantal voorlopige berekeningen).

5.8 Een ander voorstel dat momenteel wordt besproken is om de prijs van een bepaald artikel ook uit te splitsen naar de transportkosten. Dit zou consumenten extra informatie verschaffen als zij een keuze moeten maken tussen verschillende artikelen.

6. Een taak voor het maatschappelijk middenveld

6.1 Al sinds de conferenties van Rio en Johannesburg houdt het Europese maatschappelijk middenveld zich bezig met duurzame ontwikkeling.

6.2 Het maatschappelijk middenveld krijgt nu een unieke kans om een waardevolle bijdrage te leveren aan de Europese dialoog over klimaatverandering. Deze bijdrage zou vooral uit de volgende activiteiten moeten bestaan:

- actief meehelpen aan de voorlichting over klimaatverandering;
- burgers en andere cruciale groepen ertoe aanzetten om als consumenten rekening te houden met de klimaatverandering
- opstarten, beïnvloeden en ondersteunen van nieuwe programma's voor stadsplanning, inclusief huisvesting, transport en woon-werkverkeer
- dienst doen als bemiddelaar tussen burgers en regeringen bij het afremmen van klimaatverandering en — op de langere termijn — het tot staan brengen van processen die nu aan de gang zijn
- samen met het maatschappelijk middenveld van andere landen en regio's de gevolgen van klimaatverandering op een constructieve manier verzachten.

6.3 Conform de uitspraken van de Europese Raad heeft het EESC een interactief netwerk opgezet waaraan alle sociaal-economische raden uit de lidstaten deelnemen. De aandacht van het netwerk gaat vooral uit naar de Lissabonstrategie.

6.4 De aandacht van het netwerk zou eventueel ook kunnen uitgaan naar klimaatverandering en het antwoord van Europa hierop.

Brussel, 16 augustus 2006

De voorzitter
van het Europees Economisch en Sociaal Comité
Anne-Marie SIGMUND